

LIBER PRIMUS.

DE

NECESSARIA DEPENDENTIA

QUAM LIBERUM ARBITRIUM HABET A DEO, UT CAUSA PRIMA, EJUSQUE DETERMINATIONE,
VEL PRÆFINITIONE.

Scopus præcipuus. — Præcipuus præsentis operis scopus is est, ut verum ac proprium liberi arbitrii usum in humanis actionibus defendamus, nihil divinæ efficacitati, quod ejus bonitatem minime deceat, attribuendo, nihilve quod gratiæ necessitatem, virtutem ac generalem liberalemque communicationem ejus commendet, subtrahendo. Ut autem rem totam a primis initiis ac fundamentis eruamus, in hoc primo hujus operis libro, declarabimus imprimis in quo hæc libertas arbitrii posita sit, et in quo sit integra servanda, et ad utrumlibet expedita. Deinde veram ac essentialem subordinationem ac dependentiam, quam humanum arbitrium habet a Deo ut prima causa, declarabimus. Et, quoniam hoc exacte fieri non potest quin multa ex his attingantur, quæ cæteris causis secundis communia sunt, ita id præstabimus, ut nihil amplius quam necesse sit, in his quæ pene Philosophica sunt, immoremur; cum omnino prætermittere ea non possimus, quæ nisi præ oculis habeantur, vires ac momenta rationum, quibus hæc doctrina magna ex parte nititur, comprehendere non poterunt. In ultima igitur hujus libri parte hanc quæstionem in communi disputabimus, an ex sola ac præcisa subordinatione ac dependentia, quam humana voluntas, ut causa secunda, habet a Deo, ut prima causa, egeat semper, in omni actione sua, prævia determinatione physica, ut operetur.

CAPUT I.

QUOD HUMANI ARBITRII LIBERTAS INDIFFERENTIAM
IN OPERANDO REQUIRAT.

1. *Quæ sint prætermittenda.* — Esset quidem hoc loco importunum, et ab instituto

alienum, in quibusdam fidei dogmatibus confirmandis immorari, nimirum, esse in nobis et facultatem et usum liberi arbitrii, et hoc neque fuisse per originale peccatum prorsus extinctum, neque esse rem de solo titulo, sed veram rem huic nomini ac titulo subesse; in his namque omnibus Catholici omnes (inter quos præsens controversia versatur) conveniunt, quoniam et semper fuerunt in Ecclesia certa fide recepta, et novissime in Tridentino Concilio sunt expresse definita.

Vide Vegam, lib. 2 in Concilium Tridentinum, cap. 12 et seqq.; Soto, lib. de Nat. et grat., cap. 15; Wal., tom. 1, cap. 21 et seq. Fevarden in Iren., lib. 4, cap. 71; D. Thom., 1. 2, q. 1, art. 1; Magis., in 2, d. 24; Magis. cum Doctor., 2, d. 24; D. Thom., 1 part., q. 82; 1. 2, q. 13; Augustin., in Enchir., cap. 105, lib. 5 de Civ., cap. 23 et 30, et lib. de Duab. animab. cont. Manic., c. 10; Damasc., lib. 1 de Fid., cap. 22; 2 Mach., 1; Deut., 12; Exod. 35; Hebr. 10. — Rursus non est hoc loco Scholastica, seu potius Philosophica quæstio agitanda, in qua, videlicet, parte animæ nostræ facultas hæc ad libere operandum sita sit. Cum enim constet in suprema et intellectuali animæ portione esse collocatam, et ideo facultatem esse voluntatis et rationis, ut D. Thom. et sententiarum Magister tradiderunt, licet controverti soleat inter scholasticos Theologos, quænam harum potentiarum proprie ac formaliter vim hanc libere operandi habeat, ad dogmata nihilominus fidei definienda, et ad controversiam in qua modo versamur, non multum id refert; dummodo id firmum sit et constans esse in superiori animi parte hanc vim et potestatem. Ut tamen facilius in tota hac materia loqui possimus, supponamus hanc facultatem liberam proprie

ac formaliter esse voluntatem, quamvis ejus radix et origo ab intellectu et perfecto rationis usu oriatur. Hæc enim non solum est probatorum Theologorum sententia, uno aut altero excepto, sed etiam antiqui Patres ita de libertate loquuntur, ut eam plane voluntati attribuant. Hinc est enim illud Augustini: *Aut voluntas non est, aut libera dicenda est;* et quod Damascenus ait, *voluntatem esse rationalem ac liberum appetitum.* Quod latissime omnium declarat, probatque Bernardus, lib. de Concord. gratiæ et liberi arbitrii, habetque fundamentum in Scriptura sacra, quæ ob hanc causam voluntati tribuit omnem laudem ac meritum, vel culpam. Ratio denique quam supra Bernardus indicat, hoc confirmat: quia, quod est liberum, oportet quod sit perfecte voluntarium; quia cum non fiat ex solo naturæ impetu, necesse est ut ex motu spontaneo seu voluntario proficiscatur; non potest autem esse perfecte voluntarium, nisi ut est ab appetitu rationali et perfecto, qualis est voluntas, ut etiam nomina ipsa præ se ferunt; omne ergo opus liberum, quatenus liberum est, a voluntate proficiscitur; in illa ergo est formalis libertas, ipsaque est facultas illa, quam liberum arbitrium appellamus.

2. *Libertas in quo consistat.* — *Non omnis actus libens liber.* — Quid vero sit hæc libertas hujus facultatis, seu in quo proprie ac vere consistat, illud est quod potissime declarare intendimus; hic enim est cardo in quo præsentis controversiæ punctus versatur. Est igitur certum dogma fidei (ut existimamus) libertatem hanc non consistere tantum in facultate operandi voluntarie seu spontanee, aut libenter, etiamsi id fiat cum perfecta cognitione et advertentia rationis, sed præterea dari in nobis, nostrisque humanis actibus eam libertatis conditionem, quæ potestatem agendi et non agendi includit, quæ a Theologis dici solet dominium in actionem propriam seu indifferentiam in operando, quatenus facultas, sic operans, non est natura sua determinata ad unum, sed potest velle hoc aut aliud seu oppositum, et nolle seu non velle. Scimus quidem nonnullos Theologos graves et antiquos (sumitur ex Scoto, 1, dist. 2, quæst. 3, dist. 10, et Quodlib. 16, art. 1 et 3; Dur., 2, dist. 24, quæst. 1), omnem actum perfecte voluntarium liberum appellasse; quorum sententiam D. Thomas et nonnulli ex Patribus interdum patrocinari videntur. Sed in ea voce nunc non hæremus, neque existimamus ad doctrinam fi-

dei contrariam pertinere: neque eo sensu asserimus esse certum de fide, dari indifferentiam in actibus humanis ac liberis; sed in hoc solum quod in nobis nostrisque actibus inveniri potest hæc perfectio, et specialis conditio libertatis, quæ in hoc dominio et indifferentia consistit; et hoc sensu et significatione utimur semper nomine libertatis, etiamsi posset esse alius modus libertatis in actu sine hac indifferentia, quod magis consistit fortasse in usu verborum diverso, quam in aliqua re. Non omitam tamen advertere, hoc tempore vitandum esse illum loquendi modum, quo omnis actus, qui libenter fit, id est, non invite, sed spontanee, liber dicitur, etiamsi ex absoluta necessitate, et absque ulla indifferentia fiat, ut est amor beatificus, ne in modo loquendi cum hæreticis hujus temporis conveniamus, et occasionem vel suspensionem erroris aliis præbeamus. Præterquam quod, in rigore et scholastica proprietate, hic modus loquendi verior existit, et in D. Thomæ schola ac doctrina certissimus. (D. Thom., 1 part., quæst. 14, art. 2 ad 3, et quæst. 82, art. 1 et 2, et quæst. 83 per totam; Cajetanus et alii expositores ibi, et alii Theologi inferius referendi.)

3. *Catholicorum consensus adversus hæreticos.* Ruard., art. 7; Staplet., lib. 4 de Justificat., cap. 1; Bellarm., lib. 2 de Statu pec., cap. 3 et 23, et lib. 4 de Lib. arbitr., cap. 14, lib. 6, cap. 9; Roffen., art. 36. — Igitur hoc dogma libertatis in hoc sensu declaratum, esse verissimum, Theologorum omnium concursus sententia est, qui hoc non ut opinionem, sed ut certam doctrinam tradunt. Neque hi Theologi, qui physicam vim determinandi ad unum voluntatem nostram, divinæ motioni seu prævenienti gratiæ attribuunt, dogma hoc de libertatis nostræ indifferentia negant; sed totis viribus conantur hanc veram libertatis indifferentiam cum illa physica determinatione concordare. Et in hoc distant ab hujus temporis hæreticis, quod hi, ponentes determinationem physicam a divina voluntate et efficacitate factam, concedunt per illam, vel libertatem destrui, vel impediri libertatis usum, quantum ad prædictam indifferentiam et dominium, quamvis quoad usum rationis et quoad voluntarium motum non destruat, ut referunt qui contra eos scribunt. Quidam vero Catholici Doctores, licet cum hæreticis conveniant in prædicto fundamento de physica prædeterminatione, negant tamen inde impediri libertatis et indifferentiæ usum, aperte sentientes

non posse hoc consequens absque fidei errore concedi. Est igitur certum de fide esse in nobis libertatem indifferentiæ seu dominii.

4. *Facultas libera et usus liber non sunt unum et idem.* — Sed, antequam hujus veritatis fundamenta ponamus, id unum, quod in hac quæstione existimamus apprime necessarium, libet admonere, videlicet non esse idem, esse in nobis facultatem liberam, id est, dominam suorum actuum, et hoc modo indifferentem ad eliciendum hunc vel alium actum aut non eliciendum, et esse in nobis liberum usum hujus facultatis; nam illud primum ad solam potentiam seu actum primum spectat, hoc vero posterius ad actum secundum seu operationem. Unde, licet hoc posterius esse non possit sine priori, quia actus secundus præsupponit primum, nemo enim libere operatur sine facultate libera; at illud prius potest optime a posteriori separari; nam, licet ego habeam liberum principium seu facultatem, possum in ipso usu impediri, ne libere utar ea facultate, sed necessario, tali, nimirum, necessitate, quæ ipso usu vere tollat indifferentiam ac dominium, quod quatione fieri possit, in sequentibus capitibus declarabo. Igitur, cum Theologi asserunt esse certum de fide, dari in nobis libertatem indifferentiæ, non solum id intelligunt de facultate libera, sed de usu etiam talis facultatis, quatenus indifferens est, et domina suorum actuum. Quod optime notavit Wal., tom. 1, cap. 88, dicens non solum esse de fide dari in nobis libertatem, quæ excludit necessitatem absolutam, id est, intrinsecam et innatam, sed etiam illam quæ excludit necessitatem respectivam, id est, in causa aliqua extrinseca usum liberum impediens. Et in hac etiam declaratione omnes convenimus, ideoque in hac veritate persuadenda non immorabor.

Usus liberi arbitrii probatur ex Scriptura.

5. Ex divina igitur Scriptura sufficiant verba illa Deut. 30: *Testes invoco cælum et terram, quod proposuerim vobis bonum et malum: elige ergo, etc.*; Eccl. 15, est tritum, sed illustre testimonium: *Deus ab initio constituit hominem, et reliquit eum in manu consilii sui, etc.* Et infra: *Si volueris mandata servare, conservabunt te.* Inferius: *Apposuit tibi aquam et ignem; ad quod volueris, porrige manum.* Notanda sunt verba illa, *elige si volueris, et porrige manum*; hæc enim non solam facultatem, sed usum indifferentem, et cum domi-

nio ad volendum aut nolendum, manifeste declarant. Quamobrem non immerito Augustinus de hoc testimonio scriptum reliquit: *Ecce hic apertissime videmus expressum nostræ voluntatis arbitrium.* (Augustinus, de Gratia et libero arbitrio, capite duodecimo.)

6. *Ex definitione Concilii Tridentini.* — Ex decretis Ecclesiæ sufficit nobis definitio Concilii Tridentini, sess. 6, ubi non solum, can. 5, definit esse in nobis liberum arbitrium, sed etiam, c. 5 et can. 4, illud ejusque usum in prædicta indifferentia positum esse declarat. Hic enim est sensus illorum verborum: *Ut ita tangente Deo cor hominis per Spiritus Sancti illuminationem, neque homo ipse nihil omnino agat inspirationem illam recipiens, quippe qui illam abjicere potest, neque tamen sine gratia Dei movere se ad justitiam coram illo libera sua voluntate possit.* Ubi expendenda est illa causalitatis nota: *Quippe qui illam abjicere potest, ut intelligatur, cum Concilium ait hominem non omnino nihil agere, non loqui solum de efficientia physica, qua ignis etiam agit applicatus ligno, quamvis non possit non agere, sed de actione morali, qua dicitur proprie agere, qui ut dominus sui actus operatur; quod infra, c. 8, latius declarabimus.* Unde cum Concilium ait hominem aliquid agere, *cum inspirationem recipit, non loquitur de sola receptione physica illius cogitationis aut inspirationis sanctæ, qua homo illuminatur ac vocatur; hanc enim sine usu libertatis homo in se sentit ac physice recipit, dum divina gratia prævenitur ac vocatur; et ita non semper potest homo illam a se physice pellere, id est, ita ut illam non sentiat; potest tamen ita illam sentire, ut non consentiat; et præstare hunc consensum, vocat Concilium recipere inspirationem; et, non consentire seu dissentire, appellat abjicere inspirationem; in hac ergo potestate recipiendi vel abjiciendi inspirationem, ponit libertatem nostram, et in usu ejus, usum libertatis: et hoc sensu docet illum usum non impediri, sed exerceri, etiam in operibus gratiæ. Atque eodem sensu definit, can. 4, non solum posse, sed etiam cooperari liberum arbitrium gratiæ: habens simul potestatem consentiendi et dissentendi gratiæ vocationis. Et eodem modo, c. 5, ait liberum arbitrium non esse rem de solo titulo, id est, non consistere solum in voce, nec in sola aliqua potentia, quæ nunquam in usum redigatur, sed esse talem potestatem qua revera homo utitur, dum humanum modo operatur, tam in operibus gratiæ,*

quam in inferioribus. Patrum sententias omitimus, quod frequentissimæ sint, et in toto hujus operis progressu frequenter attingendæ sint.

7. *Ratione probatur usus liberi arbitrii.* — Ratio tamen brevis prætermittenda non est; nam ad ea quæ dicenda sunt conferet. Aut ergo homo ex natura sua incapax est usus libertatis a nobis expositæ cum prædicta indifferentia, aut est capax ejus. Si primum dicitur, sequitur non solum carere hominem usu libero suorum actuum, sed etiam carere interna facultate, et potentia quæ natura sua potens sit operari cum prædicta indifferentia et dominio, quod in disputationem cum Catholicis non cadit; est enim evidentissime contra doctrinam fidei. Ergo necessario fatendum est hominem natura sua esse capacem hujus liberi usus, et habere internam facultatem ad illum; ergo etiam in actuali exercitio humanarum actionum retinet hunc usum, alias præter naturam semper ageretur, nec Deus illi provideret modo convenienti, suæque naturæ accommodato. Accedit quod ad rem moralem perinde esset hominem nunquam reipsa sua libera uti facultate, ac illam non habere; neque enim majori laude aut reprehensione dignus esset in suis actibus, si, non habens internam facultatem ad bene et male operandum, alterutro ex his modis operaretur, quam si, habens illam, carens autem usu ejus ex impedimento, aut causa aliqua sibi minime voluntaria, eisdem modis ageret vel potius ageretur. Hac enim de causa ita excusatur a culpa, qui ex invincibili ignorantia aliquid vult, ac si omnino esset talis cognitionis incapax, vel amens, aut aliquo hujusmodi naturali defectu teneretur.

8. *Num probetur testimoniis Patrum.* — Quamobrem omnia Scripturæ et Patrum testimonia, in quibus præscribuntur hominibus præcepta bene operandi, vel consilia, vel laus aut reprehensio, vel promittitur præmium, pœna aut judicium futurum prædicatur, omnia (inquam) aperte confirmant non solum facultatem liberam in nobis, sed etiam usum et exercitium libertatis cum prædicto dominio et indifferentia. Sic enim eleganter dixit Augustinus (ep. 46): *Si non est Dei gratia, quomodo Deus salvat mundum? et si non est liberum arbitrium, quomodo judicat mundum?* Sicut enim gratia non salvat nisi eum cui per aliquem actum vel convenientem usum applicatur, ita judicium non fertur de facultate libera, sed de libero usu ejus. Quapropter Dion.,

4 c. de Divin. nom., cum dixisset, malum (scilicet) culpæ ex imbecillitate proficisci, sibi que in hunc modum objecisset: *Sed dicet quispiam infirmitati supplicium non deberi, sed contra, veniam, respondet: Si non suppeteret potestas, recte se haberet, honestaque esset ratio. Sin a bono potestas proficiscitur, quod dat (ut divina scripta tradunt) unicuique omnino ea qua illi accommodata sunt, laudanda non est a bonis deflexio, declinatio atque prolapsio.* In quibus verbis totam rationem quam malum homini imputatur, in dictam potestatem et indifferentiam revocat. Et, ut declaret se non loqui de sola remota potestate, addit conferri homini omnia ea quæ accommodata sunt, utique ad liberum usum talis potestatis. Sit ergo primum hujus materiæ fundamentum certissimum, dari in nobis talem libertatem quæ, in ipso usu humanorum actuum, indifferentiam ad volendum vel nolendum habeat, non quod post usum, seu in sensu composito, ut aiunt, stante actuali operatione, adhuc maneat indifferentia, sed quod ipse usus sit cum indifferentia, quam retinet potentia, etiam in ipso instanti in quo libere operatur, prout prior natura intelligitur applicata ad operandum cum omnibus requisitis ad agendum, de quo latius disput. 19 Met., sect. 9.

9. Ex quo, ut huic capiti finem imponamus, obiter annotetur, non satis esse Doctori Theologo, dum hanc fidei veritatem defendit, eamve cum aliis, aut principiis certis, aut dubiis opinionibus conciliat, non (inquam) satis esse si nihil doceat quod ipsamet facultatem libere operandi, quantum ad remotam ejus potentiam (ut sic dicam), evertere aut destruere videatur: sed necessarium præterea esse ut illam ostendat vere ac in re esse expeditam ad liberum usum et exercitium suæ indifferentiæ, nullisque externis ac non voluntariis impedimentis ita involvi et ligari, ut revera nunquam sua libera facultate uti sinatur. Et hoc est in tota hac controversia præ oculis habendum, quoniam verum in illa judicium ex hoc principio maxime pendet; et ideo nunc modum hujus indifferentiæ paulo exactius declarabo, etiamsi limites desideratæ brevitatatis excedere videar, quoniam, hoc semel stabilito et accurate intellecto, facilius erit reliqua percurrere.